

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

ФИЛОЛОГ

ЧАСОПИС ЗА ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ И КУЛТУРУ

PHILOLOGIST

JOURNAL OF LANGUAGE, LITERARY AND CULTURAL STUDIES



УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

VI/2012

СЕЋАЊЕ НА ПРОФ. ДР ГОРДАНУ ВУКОВИЋ

Лексикологија, ономастика, синтакса: Зборник у част Гордани Вуковић (2001), уредници Владислава Ружић и Слободан Павловић, Нови Сад: Филозофски факултет.

У знак сећања на проф. др Гордану Вуковић, која је у периоду од 1968. до 2001. године била сарадник Института за лингвистику и редовни професор Филозофског факултета у Новом Саду, а поводом десетогодишњице њене смрти – 2011. године објављен је тематски зборник радова *Лексикологија, ономастика, синтакса*, за који су своје научне прилоге дали аутори „који су дуго година радили или сарађивали са њом на заједничким научним пословима, који су били њени студенти, који су поштовали њен научни рад, ценили је и волели као професора, изузетног педагога и човека“ (7).

Концепција овог *Зборника* била је осмишљена тако да њиме буду обухваћене теме које су биле предмет научног интересовања Гордане Вуковић, а то су: лексикологија, ономастика, синтакса и дијалектологија.

Сам *Зборник* организован је на следећи начин – након *Уредничке белешке* (7) следи *Библиографија* (9–15), затим *Сећања на Гордану Вуковић* (17–23) и неколико тематских целина: *Лексиколошко-лексикографска истраживања* (25–141), *Ономастика и терминологија* (143–304), *Семантика и деривација* (305–350) и *Синтакса и семантика* (351–402).

Библиографију радова проф. др Гордане Вуковић приредила је Наташа Белић, сврставајући их врло прегледно у две целине: I. Посебна издања и II.

Студије и чланци у монографским и серијским публикацијама и зборницима.

У оквиру поглавља *Сећања на Гордану Вуковић*, научног рада Гордане Вуковић и сарадње с њом присетиле су се њене дугогодишње колегинице и пријатељице Милица Грковић и Мирјана Јоцић и на врло дирљив начин описале период њиховог заједничког рада, уз навођење и покојег занимљивог детаља из њеног живота.

Прва тематска целина *Лексиколошко-лексикографска истраживања* обухвата 11 радова: Даринка Гортан Премк, *О квалификатору* фигуративно у српским (српскохрватским) дескриптивним речницима (27–37); Данко Шипка, *Параметри међујезичког лексичког анизоморфизма* (39–46); Рајна Драгићевић, *Лексика квалификована као индивидуална у српским дескриптивним речницима* (47–57); Твртко Прћић, *И синтагме и речи: фразне именице у српском језику* (59–70); Вера Васић, *Речима о 'речи'* (71–82); Јасмина Дражић, *Лексичка солидарност у српском језику на примеру соматизама* (83–91); Наташа Киш, *Лексичка семантика придева типа једнак и сличан* (93–102); Милан Шипка, *О редуцираним фраземима мотивисаним понашањем животиња* (103–108); Владислава Ружић, *Фразеолошке јединице са компонентама вода и ватра* (109–121); Душанка Вујовић, *Интернетски речник сленга* Вукајлија (123–130) и

Љиљана Петровачки, *Лексички слојеви у говору ликова из романа Поп Ћира и Поп Спира* (131–141). У наставку ћу се укратко осврнути на сваки од поменутих радова појединачно. Даринка Гортан Премк је у свом раду, како наводи, поново покушала да уведе правила о употреби квалификатора *фигуративно* у српској дескриптивној лексикографији. Данко Шипка бави се појмом међузичког лексичког анизоморфизма, дефинишући га и наводећи преглед обраде овог појма у релевантној литератури. На крају представља и каталог параметара ове појаве (1. нееквиваленција према делимичној еквиваленцији, 2. оператори у односу на симболе, 3. ентитетски према појмовном, 4. денотацијски према конотацијском, 5. референцијални према симболизацијском, 6. деобни према преклопном, 7. опсеговни према организацијском, 8. парадигматски према синтагматском, 9. скаларни према нескларном, 10. нехијерархијски према хијерархијском, 11. унутарњи према мрежном, 12. супстанцијални према фреквенцијском и 13. општи према разинском), а посебно се осврће и на последице које може изазвати присуство појединих поменутих параметара у три основне гране примењене лингвистике: лексикографији, предавању страних језика и превођењу. Предмет рада Рајне Драгићевић јесте лексика, која је у српским дескриптивним речницима квалификована као индивидуална. Ауторка анализира сам појам и термин *индивидуализам* као и термине за сродне типове лексике, прати судбину индивидуализама у језику и разматра да ли постоји могућност да индивидуализми продру у општи лексички фонд. Твртко Прћић се у свом прилогу бави фразним именицама типа *прашак за пециво*, *ђак првак*, *вршилац дужности* итд., у српском језику. Аутор настоји да на свеобухватан начин опише ове именице које су, како наводи, хибридне лексичке

јединице, јер су синтагме по својој форми, а речи по својој функцији, садржини и употреби. Такође, настоји да укаже и на „неке теоријске и практичне импликације новопрепознате лексичке категорије, у оквиру којих се предлаже нова морфосинтаксичка класификација лексичких јединица“ (59), као и начини на који ће се фразне именице уносити у речнике и обрађивати у њима. Следи рад Вере Васић у којем је анализирала значење именице *реч*, и то на основу њеног деривационог статуса, аргументне структуре и синтагматских односа колокацијског и перифразног типа. Ауторка је издвојила и три колокацијска модела. Јасмина Дражић се бавила феноменом импликације семантичког садржаја једне лексеме унутар друге (нпр. *очи: гледати*), који је, како наводи, у литератури одређен различитим терминима – *лексичка солидарност*, *импликација семантичког садржаја*, *унилатерална солидарност*, *инкапсулација*. У свом раду Наташа Киш се бавила анализом лексичке семантике придева типа *једнак* и *сличан*, уз коришћење анкете као основног метода истраживања „која је требало да покаже како се придеви распоређују од центра (од придева који се сматрају прототипским) до периферије овог семантичког поља“ (93). Рад Милана Шипке доноси осврт на „редуциране фраземе мотивисане понашањем животиња“, тј. фраземе које се, како наводи аутор, употребљавају редуцирано (без компарације с одређеном животињом), задржавајући исто опште значење, нпр. *показати зубе* – показати спремност за оштар напад или отпор (као звер), *подвити реп* – изразити покорност (као пас) итд. Аутор је анализом обухватио тумачења двадесетак одабраних редуцираних фразема с потврдама из два речника: Матешиневог¹ и Речника српскохрватскога књижевног

¹ Josip Matešić, *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*, Zagreb: Školska knjiga, 1982.

језика² и скренуо пажњу на нека непрецизна и погрешна тумачења, „која би по начину настанка у процесу фразеологизације морала бити јасна, па је стога неопходно проучити целокупну ту грађу и исправити грешке у тумачењима појединих аутора“ (108). Владислава Ружић анализира фраземе које у свом саставу имају лексичке компоненте *вода* и *ватра* и настоји да открије који се све то концепти или представе о свету и човеку могу исказати овим експресивним језичким јединицама. У прилогу Душанке Вујовић описан је речник сленга *Вукајлија* који се, како наводи, за сада може читати само на интернету. У закључку она истиче да „постојање оваквог речника омогућава сваком човеку да дефинише неку реч и да напише и објави како он сам њу разуме и користи. Због тога се у њему виде ставови аутора о многим темама и њихов поглед на свет“... „Сленг се током времена мења, мења се много брже него стандард, стога чланци у *Вукајлији*, поред свих својих недостатака, представљају веома вредну грађу на основу које би се могао направити велики и савремен речник сленга“ (129). На крају ове тематске целине је рад Љиљане Петровачки, у којем су представљени лексички слојеви у говору ликова из романа *Поп Ђира и поп Спира*, Стевана Сремца. С обзиром на познату чињеницу да ликови из поменутог романа у свом говору презентују војвођански говор XIX века, који је препун дијалектизама, туђица, архаизама и разних калкова, ауторка је настојала да представи управо тај лексички слој, односно да издвоји стилски маркирану лексику „карактеристичну за одређену личност, ситуацију у којој се она испољава или за њено расположење и акцију“ (131).

² *Речник српскохрватскога књижевнога језика* II–III, Нови Сад – Загреб: Матица српска – Матица хрватска, 1967; IV–V, Нови Сад: Матица српска, 1971–1973.

У оквиру друге тематске целине *Ономастика и терминологија* налази се следећих 16 радова: Драгољуб Петровић, *Гордана Вуковић и почеци српске лингвогеографије* (145–148); Исидора Бјелаковић и Љиљана Суботић, *Концепција дијахронијског термилошког речника* (149–162); Љиљана Недељков, *Терминолошки хипонимски односи у теорији и пракси* (163–172); Свенка Савић, *Називи услужних приватних радњи* (173–184); Божо Ђорић, *О дистрибуцији антропонимских идентификатора за особе женског пола* (185–189); Милица Лађевић, Данијела Станојевић и Ивана Јањић, *Динамика најпопуларнијих личних имена у Новом Саду током педесет година* (191–200); Ана Марић, *Rodné mená prvých Slovákov v Starej Pazove* (201–209); Жарко Бошњак, *Мотивациони модели у именовану птица грабљивица у српском језику* (211–218); Душанка Звекић Душановић, *Из кулинарске лексике – прженице, моча, пофезне, бундаш...* (219–226); Драгана Радовановић, *Из кулинарске лексике Санада и Мокрина* (227–238); Мирјана Гочанин, *О презименима у Врњачкој Бањи* (239–247); Маријан Јелић, *О универбизацији у пчеларској лексици* (249–256); Михај Н. Радан, *Творбени модели карашевских хипокористика* (257–268); Гордана Драгин, *Неки именички лексички дијалектизми у хроници Село Сакуле а у Банату* (269–281); Дијана Црњак, *Називи за млијеко и мљечне производе у околини Лакташа* (283–292) и Зоран Симић, *Просторни локализатори из сфере куће и покућства у говору Гласинца* (293–304). Укратко ћу рећи о сваком понешто. Драгољуб Петровић се у свом прилогу осврће на доприносе Гордане Вуковић српској лингвогеографији и истиче да су њена лингвогеографска истраживања на терену Војводине добра и методичка и техничка основа „за наставак сличних послова у суседним зонама српскога језика, при

чему од њих треба очекивати да ће се многе изолексе које су овде представљене 'продужити' преко граница Војводине, али у којим ће се то правцима десити – моћи ће показати тек будућа слична истраживања“ (117). Исидора Бјелаковић и Љиљана Суботић бавиле су се анализом макроструктура термилошког речника, који би био заснован на историјској, предстандардној грађи српског језика, и дале предлог могуће концепције таквог речника. У раду Љиљане Недељков разматрају се питања везана за дефиницију и опис терминологије као система термина, а прате се и хијерархијски односи између термина у једном термилошком систему. Свенка Савић је у свом прилогу пратила какве су тенденције у процесу именовања приватних радњи у неколико градова различитог састава становништва у Србији и Црној Гори (Нови Сад, Инђија, Стара Пазова, Ваљево и Подгорица), у последњих 30 година. Анализом су била обухваћена два методолошка приступа: интердисциплинарни и морфолошко-лексиколошки. Божо Ђорић је на грађи из онлајн издања разних медија пратио каква је дистрибуција антропонимских идентификатора за особе женског пола, и то посебно оних са суфиксима -ова (-ева) и -ка. У свом раду, три коауторке Милица Лађевић, Данијела Станојевић и Ивана Јањић настојале су да открију каква је била динамика најпопуларнијих личних имена у Новом Саду у раздобљу од 50 година. Анализом су били обухваћени подаци за 1960, 1990. и 2010. годину, а резултати истраживања представљени су табеларно и помоћу графикана. О именима првих Словака у Старој Пазови и о презименима грађеним од личних имена Словака, такође у Старој Пазови, говори Ана Марић у свом прилогу. Предмет рада Жарка Бошњаковића су мотивациони модели именовања птица грабљивица у српском језику, као и сагледавање орнитонима овог типа

кроз принципе иконишног структурирања реченице. Душанка Звекић Душановић је, полазећи од *Упитника за кулинарску лексику* Гордане Вуковић, анализирао називе за јело описано као „хлеб натопљен у млеко и јаја и пржен на масноћи“ (*моча, бундаш, прженица, пофезна, завијача...*) првенствено у српском језику, али и у енглеском, француском и немачком. У анализи је пратила творбене моделе, процес метафоризације, синонимичност и полисемичност ових назива и процес лексичког посуђивања. И прилог Драгане Радовановић говори о кулинарској лексици, али Санада и Мокрина. Наиме, ауторка је на основу грађе прикупљене на терену (у два пункта кикиндске зоне банатских говора – Санаду и Мокрину) путем *Упитника за прикупљање кулинарске лексике* Гордане Вуковић, анализирао поједина семантичка поља и указала на њихове ареалне сличности и разлике, а извршила је и поређење с појединим пунктовима у румунском Банату. О презименима у Врњачкој Бањи говори се у раду Мирјане Гочанин. Она је настојала да, на основу материјала који је прикупила из матичних књига рођених у Врњачкој Бањи у периоду од 1904. до 1930. године, анализира патронимске основе и творбене структуре презимена новорођенчади, њихових родитеља и кумова. Маријан Јелић бавио се универбизацијом (стварањем једнолексемских назива уместо вишечланих у пчеларској лексици). Анализу је спровео на грађи прикупљеној из часописа *Пчелар* (сва годишња издања за период 1998–2000). Резултати истраживања су показали „да су у пчеларској лексици заступљени различити типови универбизације, а највише деривација (универбизација у најужем смислу, нпр. првак – први рој), доста има и супстантивизације (излетнице – пчеле излетнице), док су остале врсте универбизације слабије заступљене (синегдоха, композиција, симли-

фикација вишечланих назива“ (255). У прилогу Михаја Н. Радана дат је сажет приказ творбених модела хипокористика код Карашевака који живе у јужном делу румунског Баната. Као грађа за ово истраживање коришћена је антропонимска грађа коју је објавио Миле Томић 70-их година прошлог века, као и она коју је сам аутор прикупио у раздобљу од 1980. године до данас. Гордана Драгин је у свом раду извршила лексичко-семантичку анализу именичких лексичких дијалектизама из група *nomina instrumenti*, *nomina loci*, *nomina professionis*, *nomina attributive*, зоонима, фитонима и именица које означавају храну у роману *Село Сакуле а у Банату*, сликара Зорана Петровића. Грађа на којој је анализа извршена прикупљена је, за ову прилику, само из прве половине романа, то јест с првих 175 страница, док ће остала грађа из другог дела књиге, како најављује ауторка, бити искоришћена и представљена у неком наредном прилогу. Мали речник назива за млеко и млечне производе у околини Лакташа представљен је у прилогу Дијане Црњак. С обзиром на познати недостатак радова на ову тему с ових простора, ово је вредан прилог српској дијалекатској лексикографији. Ауторка је грађу прикупила на терену у 14 села, чији су називи представљени на карти, која се налази на крају рада. Последњи рад у оквиру ове друге тематске целине је рад Зорана Симића о просторним локализаторима из сфере куће и покућства у говору Гла-синца, у источној Босни.

Трећа по реду тематска целина носи наслов *Семантика и деривација* и обухвата четири рада: Гордана Штасни, *Семантичко-деривациони потенцијал именица из лексичке групе животиња* (307–317); Ивана Лазић Коњик, *Семантичке и деривационе карактеристике ономатопејских глагола са значењем човековог постојања* (319–326); Милан Ајџановић, *Семантичко-деривациона*

анализа географских термина домаћег порекла (327–338) и Едита Андрић, *Деривациони облици речи *nyelv*/језик у мађарском и српском језику* (339–350). Гордана Штасни је у свом раду анализира-рала именице из лексичке групе животиња, и то именицу *животиња*, с општом и хиперонимском вредношћу, и *свиња* и *вук*, којима се означавају појединачне животињске врсте. Ауторка је настојала да на основу примера ових именица испита каква је међузависност семантичко-деривационог потенцијала и семантичког садржаја јединица из лексичке групе животиња. „Показало се да је мања продуктивност деривата у оквиру семантичко-деривационог гнезда лексеме с општим значењем и хиперонимском вредношћу (*животиња*), за разлику од деривационих гнезда која су мотивисана именом конкретне животиње – домаће (*свиња*) или дивље (*вук*)“ (307). У прилогу Иване Лазић Коњик са семантичког и деривационог аспекта анализирани су ономатопејски глаголи са значењем човековог постојања. Ауторка се бавила значењем творбених основа, природом мотивационих ономатопеја, природом самих егзистенцијалних ситуација које су овим глаголима означене и везом између значења звука и егзистенцијалног значења. Прилог Милана Ајџановића посвећен је семантичко-деривационој анализи географских термина (укупно 48), који су ексцерпирани из шестотомног *Речника српскохрватског књижевног језика*, тачније анализи оних речничких одредница које имају маркер *геогр.* и које су домаћег порекла. Едиту Андрић су занимали деривациони облици речи *nyelv*/језик у мађарском и српском језику. Она је покушала да нађе одговоре на следећа питања: „која значења поседују речи које представљају предмет анализе; колико има деривационих облика насталих од поменутог пара речи у једном и у другом језику, и то

било да се ради о грађењу речи помоћу суфикса, било да су то сложенице; која су значења допринела деривацији; које су формалне сличности и разлике међу семантичким еквивалентима у два језика; којим категоријама речи припадају деривати“ (340).

У последњу тематску целину *Синтакса и семантика* сврстана су четири рада: Ивана Антонић, *Радови Гордане Вуковић из синтаксичке проблематике* (353–361); Нада Арсенијевић, *Синтакса и семантика предлога О* (363–377); Стана Ристић, *Семантички аспекти учесталости код глагола* (379–391); Миливој Алановић, *Лексикализација каузативно-модалних значења принуде, о(не)могућавања и подстицаја* (393–402). Ивана Антонић је у свом прилогу представила неколико радова Гордане Вуковић, посвећених синтаксичкој проблематици. То су радови у којима су истраживања била базирана само на српскохрватском језичком материјалу, а односила су се на падежну проблематику (два рада), на проблематику глаголских облика (један рад) и на облике форма-

лизације чланске морфеме у српскохрватском језику (један рад). О синтаксичким и семантичким карактеристикама предлога *О* у стандардном српском језику и еволутивним променама које су претходиле, говори Нада Арсенијевић у свом раду. Она је пратила употребу овог предлога у конструкцији с акузативом и локативом у функцији реченичног комплементизатора, адвербијалног и објекатског типа. Стана Ристић се бавила семантичким аспектима учесталости (итеративности) код глагола, док су предмет рада Миливоја Алановића била каузативно-модална значења принуде, о(не)могућавања и подстицаја и видови њихове лексикализације.

Зборник у част Гордани Вуковић остаће да подсећа да, иако она више није са нама, значај њеног научног рада и допринос српској лингвистици и даље живе, и живеће докле год буде младих истраживача који ће наставити тамо где је она стала.

brankicama@gmail.com